

EHKÄISEVÄN PÄIHDETYÖN MALLI

Koulun rooli päihdekysymyksissä
juridisesta näkökulmasta

Sisältö

Perusoikeudet ja niiden rajoittaminen	I
Mitä suostuminen merkitsee?	I
Vastuu vs. oikeus	I
Pakkokeinojen käyttäminen	2
Päihdetestaus	2
Päihdetestaus ammatillisessa koulutuksessa	2
Kurinpidolliset menettelyt	4
Kurinpitotoimet ja oikeuslaitos	4
Opiskelijoiden tavaroiden tutkiminen	5
Esineiden haltuunotto	5
Itsemääräämisoikeus opiskelijaterveydenhuollossa	5
Ohjaaminen päihdehoitoon ja hoitosopimus	6
Lastensuojeluilmoitus	6
Pähteet ja poliisi	6
Johtopäätökset	7

Materiaali perustuu juristi Thomas Sundellin luentoon
Aluehallintoviraston opetustoimen ruotsinkielisellä yksiköllä 8.5.2019.

LEADER

Aktion
Österbotten YHYRES

LEADER

Europeiska jordbruksfonden för
landsbygdsutveckling: Europa
investerar i landsbygdsområden

Perusoikeudet ja niiden rajoittaminen

- Jokaisen perusoikeuksiin kuuluu muun muassa oikeus henkilökohtaiseen vapauteen ja integriteettiin sekä yksityiselämän suoja (7 § sekä 10 § Suomen perustuslaissa)
- Perusoikeuksia voidaan rajoittaa joko suostumuksella tai nojaten täsmälliseen normiin lakitasolla
- Lainalaisperiaate, 2 § Suomen perustuslaissa, vaatii että kaikki julkinen vallankäyttö perustuu lakiin
 - o Kurinpidolliset toimet, varotoimet sekä pakkotoimet
 - o Toimivallasta ei voida sopia erikseen

Mitä suostuminen merkitsee?

- Kirjallinen suostumus vaaditaan ainoastaan, kun sitä laissa vaaditaan – muutoin kirjaaminen on lähinnä todistekysymys
- Suostumisen täytyy olla eritelty, vapaaehtoinen ja annettu tietoisena siitä mitä se merkitsee (informed consent)
- Suostuminen voidaan perua koska tahansa
- Kaikkeen ei voida antaa suostumusta. Sitä mukaan, kun lapsi kasvaa, vähenee huoltajien vaikuttaminen – viimeistään toisen asteen koulutuksessa tulisi lähtökohtana olla että opiskelija päättää itse

Vastuu vs. oikeus

- Juridinen vastuu voi ainoastaan sisällyttää sellaista, jota vastuullisen on mahdollista hallita
- Ei voida koskaan vaatia, että oma toimivalta ylitetään täyttääkseen vastuu
- Samalla tavalla ei voida perustella toimivaltansa ylittämistä sillä, että on vastuussa oppilaasta
- Mikäli yksilön turvan perusteetonta viranomaisvallankäyttöä vastaan ja esimerkiksi kollektiivisen oikeuden turvalliseen opiskeluympäristöön välille syntyy vastakkainasettelu, on yksilön turva tärkeämpi

Pakkokeinojen käyttäminen

- Pakkokeinojen käyttäminen merkitsee julkisen vallan käyttöä ja edellyttää kaikin puolin oikeudellista perustetta
- Esimerkkejä pakkokeinoista (laillisia ja laittomia) ovat:
 - o Poistaminen käyttämällä voimakeinoja
 - o Opiskelijoiden vaatteiden, laukkujen ja kaappien tarkistaminen
 - o Opiskelijoiden esineiden haltuunotto
 - o Opiskelijoiden huoneiden tarkistaminen sisäoppilaitoksissa ja hotelleissa
 - o Alkometrin käyttäminen ("puhallustesti")
 - o Huumausainetestaus

Päihdetestaus

- Pakkokeinolain mukaan lasketaan mm uloshengitystesti, sylkinäyte, verinäyte ja virtsanäyte henkilökatsastuksena, eli vakavimpana muotona henkilön tarkistamisesta (vertaa ruumiintarkastus)
- Ammatillisessa koulutuksessa voidaan tietyin edellytyksin pyytää todistus päihdetestauksesta mutta muulloin vaaditaan suostumus kaikille testeille
- Testaus vaatii aidon suostumuksen (kts. OKV/8/50/00): kieltäytyminen ei saa johtaa rangaistukseen tai lisätutkimuksiin – kieltäytymistä päihdetestauksesta ei siis saa tulkita testin positiivisena tuloksena
- Tuoreempi tapaus (OKV/197/1/2013) kyseenalaistaa mikäli suostuminen voi olla vapaaehtoista, kun otetaan huomioon valtasapaino – voidaan siis tulkita, että vapaaehtoisia päihdetestejä ei ole olemassa

Päihdetestaus ammatillisessa koulutuksessa

- Päihdetestaus on mahdollinen ainoastaan ammatillisessa koulutuksessa, mutta sitä voidaan käyttää kaikilla toimialoilla
- Edellyttää "perusteellisen syyn epäillä" vaikutusta käytännön tehtäviin tai "perusteellisen syyn epäillä" (lääketieteellistä) riippuvuutta
- Opiskelijalla täytyy olla tehtäviä, jotka vaativat erityistä tarkkuutta, ja lisäksi vakava henkeen tai terveyteen liittyvä vaara, vaara liikenteen turvallisuudelle tai vaitiolovelvollisuuden rikkomiselle tai vartenotettava vaara, että opiskelija välittää päihkeitä, joita käytetään töitä tehdessä
- HUOM! Edellytykset tulee täyttyä joka kerta!
- Laki antaa mahdollisuuden vaatia todistusta mutta ei voimakeinoa panemaan toimeen testausta

o Kieltäytyminen voi johtaa kurinpidollisiin toimiin, SORA-aloilla myös opiskelupaikan pidättäminen

o Ainoastaan poliisi voi pakottaa testaukseen, mutta se edellyttää, että tapaus tutkitaan rikoksena

- Koulutusjärjestäjä vastaa kuluista
- Positiivinen testaus täytyy laaturkistaa, ja se voidaan myös kiistää

84 § 1 mom ammatillisen koulutuksen laki:

Koulutusjärjestäjä voi vaatia opiskelijaa näyttämään todistusta huumausainetestistä jos on olemassa **perusteltu aihe epäillä**

A että opiskelija on huumausaineiden vaikutuksen alaisena koulutukseen kuuluvissa käytännön tehtävissä oppilaitoksessa, työpaikalla tai muussa oppimisympäristössä tai

B että opiskelijalla on riippuvuus huumeista

Edellytyksenä on lisäksi

1 että testaaminen on välttämätöntä opiskelijan toimintakyvyn selvittämiseksi ja

2 että opiskelija toimii sellaisissa tehtävissä, jotka edellyttävät erityistä tarkkuutta, luotettavuutta, itsenäistä harkintakykyä tai hyvää reagoitukykyä ja

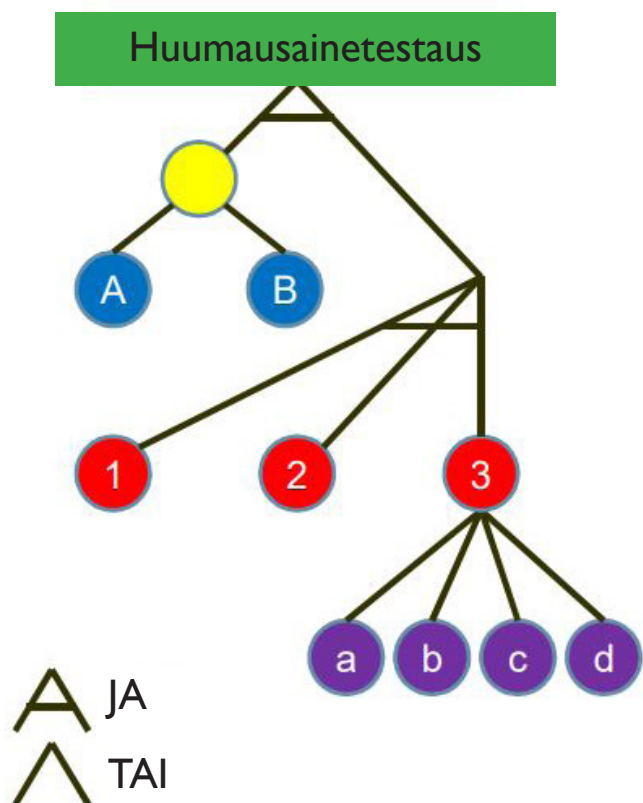
3 jossa huumeiden vaikutuksen alaisena tai huumeista riippuvaisena toimiminen:

a vakavasti vaarantaa opiskelijan itsensä tai toisen henkeä tai terveyttä,

b vakavasti vaarantaa liikenteen turvallisuutta,

c vakavasti vaarantaa salassapitosäännöksiin suojattujen tietojen suojaa tai eheyttä, tai

d merkittävästi lisää koulutuksen järjestäjän, 70 §:ssä tarkoitetun työnantajan tai 71 §:ssä tarkoitetun koulutussopimustyöpaikan tarjoajan hallussa olevien huumausainelain (373/2008) 3 §:n 1 momentin 5 kohdassa tarkoitettujen aineiden laittoman kaupan ja leviämisen riskiä.

Kurinpidolliset menettelyt

- Ammatillisessa koulutuksessa voidaan antaa kurinpidollisia rangaistuksia ammatillisen koulutuksen lain 85 § mukaan, mikäli opiskelija kieltäytyy näyttämään todistusta 84 § mukaan, tai mikäli opiskelija saa positiivisen näytteen 84 § mukaan ei-lääkinnällisestä päihteestä, joka on vaikuttanut toimintakyvyn heikkenemiseen
 - o Kurinpidolliset toimet vaativat, että käyttäminen on ollut merkittävä opiskelun kannalta – mitä opiskelija tekee vapaa-ajallaan ei ole koulutusjärjestäjän asia
- Muussa koulutuksessa ei ollenkaan mainita päihdekäyttöä syynä kurinpitotoimiin – voidaanko siitä silloin rangaista?
- Järjestyssäännöissä voidaan kieltää opiskelijaa esiintymästä humalassa tai päihteiden alaisena, mutta testaaminen ilman suostumusta ei ole mahdollista
 - o Riittääkö henkilökunnan tekemät havainnot ja siihen liittyvä dokumentointi?
- Todistamisen vaikeus johtaa siihen, että on helpompi keskittää huomion negatiiviseen käyttäytymiseen (opetuksen häiritseminen, väkivaltainen tai uhkaava käyttäytyminen) joka johtuu alkoholin tai päihteiden käytöstä – huonoa käyttäytymistä ei ole yhtä vaikea todistaa.

Kurinpitotoimet ja oikeuslaitos

- Peruskoulutuksessa ja ammatillisessa koulutuksessa ei enää ole mahdollista erottaa opiskelijaa opiskelusta käynnissä olevan esitutkimuksen syyn nojalla.
 - o On pidetty ristiriitaisena syyttömyysolettamukseen ja voi johtaa kaksoisrangaistukseen
- Mikäli opiskelija todetaan syyttömäksi oikeudessa ei voida antaa kurinpitovirangaistusta samasta asiasta, mutta mikäli todetaan syylliseksi, voidaan joissakin tapauksissa myös erottaa opiskelusta
 - o Edellyttää että opiskelija on konkreettinen turvallisuusriski – että rikos on tapahtunut ei yksin riitä

Opiskelijoiden tavaroiden tutkiminen

- Rehtorilla ja opettajilla on oikeus tutkia opiskelijan laukkua ja kaappia sekä tutkia vaatteet koskettamalla ulkoisesti
- Vaatii, että on todennäköistä, että opiskelijalla on hallussaan esine tai aine, joka on kielletty ja vaarallinen (ei esim. tupakkaa) – ei ole mahdollista tehdä ”ratsiaa”
- Tutkijan on oltava samaa sukupuolta ja toisen aikuinen on oltava läsnä – opiskelijan valitsema henkilö, mikäli mahdollista
- Hienovaraisuus on otettava huomioon
- Ei koske oppilaan huonetta sisäoppilaitoksessa tai hotellissa

Esineiden haltuunotto

- Rehtori ja opettaja saa ottaa haltuunsa esineitä ja aineita, jotka ovat laissa tai koulun järjestyssääntöjen mukaan kiellettyjä
- Jos kyseessä on vaarallisia esineitä tai aineita ja opiskelija tekee vastarintaa, voidaan voimakeinoja käyttää
- Haltuun otetut esineet tai aineet annetaan
 - o Huoltajalle, tai opiskelijalle mikäli hän on täysi-ikäinen
 - o Välittömästi poliisille, ellei täysi-ikäisenkään saa pitää hallussaan sellaista esinettä tai ainetta
- Tupakka ja alkoholi saadaan hävittää

Itsemääräämisoikeus opiskelijaterveydenhuollossa

- Oppilas- ja opiskelijaterveydenhuollon lain mukaan kaikki henkilöön kohdistuvat toimet oppilasterveyden piirissä ovat riippuvaisia suostumuksesta
- Ensijaisesti on saatava opiskelijan suostumus, mikäli hän ymmärtää asian tärkeyden – siinä tapauksessa huoltajilla ei ole sananvaltaa
- Suostumus tarvitaan kaikkiin henkilökohtaisiin tapaamisiin sekä laajempialaiseen käsittelyyn asiantuntijaryhmässä
- Muunlaiset verkostokokoukset ovat verrattavissa asiantuntijaryhmiin

Ohjaaminen päihdehoitoon ja hoitosopimus

- Tavoitteena toimenpiteisiin ryhtymisellä on, että opiskelija lopettaa päihteiden käyttämisen, joten on luonnollista, että ohjataan hoitoon silloin kun opiskelijan tilanne niin vaatii
- Koulutuksen järjestäjä ei kuitenkaan voi pakottaa opiskelijaa hoitoon ("hoito tai rangaistus"), ei myöskään tehdä "hoitosopimusta" opiskelijan kanssa missä hän sitoutuu hoitoon ja missä häntä mahdollisesti rangaistaan, jos hoito keskeytyy
- Koulutuksen järjestäjällä ei ole laillista oikeutta saada jatkuvaa tietoa hoidon edistymisestä

Lastensuojeluilmoitus

- Ilmoitusvelvollisuus alkaa, kun ilmoitusvelvollinen on "tehtävässään saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää mahdollista lastensuojelun tarpeen selvittämistä" (25 § 1 mom lastensuojelulaissa)
- Ilmoitusvelvollisuus on henkilökohtainen
- Salassapitosäännös ei estä tekemästä ilmoitusta
- Ilmoitus täytyy tehdä pikimmiten
- Vaihtoehtoisesti voidaan yhdessä opiskelijan tai huoltajien kanssa ottaa yhteyttä sosiaalilain 35 § mukaan

Päihteet ja poliisi

- Kaikki päihderikokset kuluvat yleisen syytteen piiriin, mikä merkitsee sitä, että kuka tahansa voi ilmoittaa rikoksesta
 - o Koulun henkilökunta ei kuitenkaan ole velvollinen tekemään ilmoitusta, paitsi jos tiedetään että on tapahtumassa vakava päihderikos (= suuri määrä päihteitä) ja rikos voidaan vielä estää (SL 15:10)
- Poliisilla on valtuudet rikosta epäiltäessä tutkia henkilön omaisuutta ja tehdä testejä, mutta on aina oltava epäily rikoksesta, vrt. apulaisoikeuskansleri 18.12.2003 dnro 1634/4/01

Johtopäätökset

- Laki ei anna koulutuksen järjestäjälle mahdollisuutta tehdä päihdetestejä muulloin kuin erityistapauksissa estääkseen turvallisuusriskejä käytännön tehtävissä ammatillisessa koulutuksessa
- Voidaan kysyä, miksi halutaan tehdä huumausainetestausta – ihmisen asiaan puuttuminen ei tarvitse testitulosta, on olemassa moraalinen vastuu auttaa oppilasta tai opiskelijaa riippumatta siitä, onko testitulosta tai ei
- Koulutuksen järjestäjän tehtävä on antaa opetusta niin turvallisessa oppimisympäristössä kuin on mahdollista järjestää lain salliman mukaan
- Kurinpitotoimet ja varmistumistoimet voidaan perustaa siihen negatiiviseen käyttäytymiseen, jonka päihteet aiheuttavat, pikemmin kuin itse päihteiden käyttämiseen, mikä tarkoittaa, ettei tarvita testituloksia (joita laki ei anna oikeutta vaatia)
- Turvallisuussuunnitelman lähtökohtana on oltava, että päihteitä on aina olemassa toimimisympäristössä, koska niitä ei saada täysin poistettua
- Keskusteleminen päihteiden vaikutuksista ja päihteiden alaisten ihmisten kohtaamisesta voi vähentää henkilökunnan ja opiskelijoiden pelkoja
- Ehkäisevän päihdetyön ja puuttumisen suunnitelmia tehdessä pitäisi yrittää vastata kysymykseen: ”Jos emme voi tehdä näin emmekä näin, mitä me voimme tehdä?”

